

О. С. Коваленко,
аспірант кафедри банківської справи КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ЦІЛЬОВЕ РЕФІНАНСУВАННЯ НБУ ЯК СПОСІБ ЗБІЛЬШЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІКИ: НА ПРИКЛАДІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

A. Kovalenko,
postgraduate, KNEU named after Vadym Hetman

TARGET REFINANCING BY THE NBU AS A METHOD OF INCREASING OF THE ECONOMICS
FINANCING: ON THE EXAMPLE OF AGRICULTURE

Фактором розвитку сільського господарства, як й інших галузей економіки, є обсяг доступних фінансових ресурсів. Практично єдиним джерелом зовнішніх ресурсів для економічних суб'єктів в Україні є банки, які мало зацікавлені в кредитуванні сільського господарства, звичайно, за виключенням великих потужних агрохолдингів. Ураховуючи це, в представленій статті робиться спроба обґрунтування доцільності використання механізму цільового довгострокового рефінансування НБУ банків другого рівня для збільшення фінансування суб'єктів аграрного сектору й таким чином сприяти їх розвитку.

The factor of the agriculture development as other economic sectors is amount of the available financial resources. In Ukraine almost one source of the external resources for economic subjects is banks, which are not interested in the crediting of the agriculture excluding big businesses. Accordance with this, in work makes attempt to prove expediency of usage of mechanism of target long-term refinancing of NBU to banks of second level (target emission) for increasing of financing of the subjects of the agriculture and ground on this stimulate their development.

Ключові слова: НБУ, банки другого рівня, суб'єкти аграрного сектору, цільове довгострокове рефінансування, інновації.

Key words: NBU, banks of the second level, subjects of the agriculture, target long-term refinancing, innovations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Проблема — потреба у збільшенні фінансування сільського господарства. Завданням є обґрунтування доцільності використання механізму цільового довгострокового рефінансування НБУ банків другого рівня для збільшення фінансування суб'єктів аграрного сектору й таким чином сприяти їх розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, У ЯКИХ РОЗПОЧАТО ВИРІШЕННЯ ЗАЗНАЧЕНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Дослідженням питання пошуку додаткових фінансових ресурсів для аграрного сектору займався ряд вітчизняних науковців. Деякі науковці, серед яких Гончаренко В.В. [1] та Пантелеймоненко А.О. [2], особливо ґрунтовно займалися дослідженням ролі кредитних кооперативів, в тому числі й кооперативних банків, у кредитуванні аграрного сектору. Досліджували зарубіжний досвід й на його основі розробляли стратегічні пропозиції (макроекономічний рівень) щодо побудови в Україні системи кооперативних банків.

Деякі вчені займалися вивченням механізмів кредитування аграрних підприємств — Непочатенко О.О. [3], Бечко Т.П. [4].

Останні дослідження науковців за даним напрямком систематизовано в нижченаведеній таблиці 1.

Погоджуємося з позицією автора [5], що "можливості використання монетарних інструментів грошово-кредитної політики НБУ є обмеженими й малоефективними:

— для операцій на відкритому ринку — через нерозвиненість фондового ринку;

— індикативний характер облікової ставки НБУ;

— через спрямування рефінансування комерційних банків на підтримку короткострокової їх ліквідності, а не на забезпечення банків ресурсами для нарощування обсягів кредитів та інвестицій в економіку".

Це дослідження пересікається з твердженням, наведеним в попередньому абзаці [5] — "не на забезпечення банків ресурсами для нарощування обсягів кредитів та інвестицій в економіку". Підтримка ліквідності банків є важливим завданням НБУ. Однак існує також можливість шляхом довгострокового рефінансування Національним банком банків другого рівня збільшити їх ресурси, що відповідно дозволить збільшити кредитування економіки. Це, у свою чергу, спричинить ріст ВВП, досягнення чого є одночасно метою та індикатором росту благополуччя громадян держави.

До проведення даного дослідження спонукає наявність можливості залучення додаткових фінансових ресурсів в економіку України, що було й залишається актуальним питанням економічних досліджень та проблемою, яку намагаються вирішити науковці.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є спроба обґрунтування доцільності використання механізму цільового довгострокового рефінансування НБУ банків другого рівня для збільшення фінансування суб'єктів аграрного сектору й таким чином сприяти їх розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Розвиток сільського господарства потребує значних фінансових ресурсів. Екстенсивне розширення виробництва (купівля нової техніки, обладнання та оновлення наявної), впровадження нових технологій (інтенсивний розвиток) важко досягти лише за рахунок власних коштів, оскільки це вимагає накопичення значних фінансових ресурсів, що у свою чергу потребує значного проміжку часу, а також стабільного отримання прибутку.

Так, для наочності вигоди дії кредиту для економічних суб'єктів наведемо приклад. В аграрія існує потреба придбати техніку, що є більш ефективною ніж наявна в нього, вартістю 100 тис. грн. Орієнтовно необхідно буде 5 років щоб акумулювати суму для придбання техніки. Кредит дозволяє цей процес значно пришвидшити — попередньо отримавши машини, обладнання, придбавши землю (в Україні зараз діє мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення), комплекс, а розплатитися за нього пізніше. Тобто виробник може отримати ефект від їх використання ще до повної сплати вартості. В такому випадку аграрій матиме можливість використовувати техніку впродовж часу повернення коштів. А це дозволить або збільшити обсяг виробництва, або спростити процес, зробити його ефективнішим. Адаже без досягнення позитивного ефекту придбаватися нова техніка не буде.

Однак умови, що зараз склалися, є не досить сприятливими для сільського господарства. Розраховувати на співпрацю з банківськими установами можуть лише великі клієнти.

Одним з можливих шляхів збільшення фінансування галузі, на нашу думку, є використання емісійного механізму. Звичайно, що його використання потребує дотримання ряду обмежень, які покликані нівелювати вплив збільшення грошової маси на економічну систему. Використання емісійного механізму дозволяє "спрямувати грошову масу (а саме найбільш дефіцитну її частину — "довгі гроші") з високою точністю до окремих галузей, регіонів тощо" [6, с. 114 (Нефедов К.Є.)].

Використання емісійного фінансування економіки є можливим. Однак на його ефективність впливають "коли" та "як" використовувати (загальна макроекономічна ситуація). Емісійне фінансування є вигідним при зростанні економіки. Тоді економіка (зростання виробництва) поглинає надлишок грошей. Їх купівельна спроможність залишається незмінною при умові незмінності інших факторів.

Це переключається з ідеями класика політичної економії — Дж. М. Кейнса, який стверджував, що для економічного зростання важливим є збільшення фінансування з державного бюджету. В цьому випадку можливим є поєднання емісійного механізму та збільшення витрат з державного бюджету, що має забезпечити ще більший ефект. Питаннями для подальших досліджень постають — спроба математичного підтвердження даної гіпотези, розрахунок на основі реальних економічних показників, розрахунок для реалій України.

Таблиця 1. Дослідження науковців теми кредитування сільського господарства

Автор	Тематика
Гончаренко В.В.	Кредитні кооперативи та кооперативні банки
Пантелеймоненко А.О.	Кредитні кооперативи та кооперативні банки
Непочатенко О.О.	Механізм кредитування аграрних підприємств
Бечко Т.П.	Механізм кредитування аграрних підприємств

У механізмі емісії в умовах сформованих ринкових відносин випуск грошей в обіг здійснюється на кредитних засадах і, таким чином, фінансується створення даної вартості, тобто дається певний грошовий аванс для розвитку економіки. Тобто механізм емісії кредитних грошей підвищує стимулювальний вплив грошей на соціально-економічний розвиток країни [6, с. 53 (Баріда Н.П.)].

Максимальний розмір емісії, який може здійснити НБУ (для надання кредитів комерційним банкам), обмежується розміром регулятивного капіталу банків другого рівня (банківської системи). НБУ встановлює для банків другого рівня норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу Н2 (покликаний обмежити апетит банків до ризику), який "визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав і зважених за ступенем кредитного ризику" [7]. Відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [7], нормативне значення Н2 становить 10%.

Таким чином по банківській системі цей показник не може бути меншим 10%. На час написання роботи в наявності була статистична інформація, відповідно до якої на 01.05.2017 року показник Н2 по банківській системі становив 13.77% [8]. Таким чином, в НБУ є простір маневру в 3.77%. Можна припустити, що НБУ може здійснити рефінансування й цей показник зменшиться до 11%, тобто на 2.77%. А це значить, що НБУ може рефінансувати банки другого рівня на суму, що становить близько 19,6 млрд грн. $(97,3 \text{ млрд грн.} / 13.77\% \cdot 100 \cdot 0,0277; 97,3 \text{ млрд грн.} — \text{регулятивний капітал})$.

Очевидно, що чим більша сума — тим вищим є ризик росту інфляції. Важливим є знаходження такої максимальної точки (суми рефінансування), перевищення якої призвело б до різкого росту інфляції. Це може стати метою подальших досліджень (пошук/математична формула розрахункової точки). З теоретичної точки зору (припущення) має існувати певна межа, після якої система насичена, а відповідно, стає ще більш чутливою до збільшення грошової маси. Завданням є не перетнути цю точку та не порушити крихкий баланс системи.

Відповідно до даних НБУ [9] показник М1 на 28.04.2017 р. становив 521,6 млрд грн. Звідси збільшення грошової маси шляхом рефінансування НБУ банків другого рівня на 5 млрд грн. призведе до збільшення М1 лише на 1%; на 10 млрд грн. — 2%; 15 млрд грн. — 3%. На нашу думку, таке збільшення грошової маси є незначним. Особливо якщо припустити, що збільшення буде не одномоментне, а впродовж тривалого періоду часу, наприклад, півроку. Відповідно, спровокувати інфляцію таким захід, навіть при одномоментному вливанні в систему, не має.

Для запобігання зростанню інфляції необхідним є прив'язка рефінансування до реального сектору. А саме, необхідно щоб кошти пішли на придбання вітчизняних товарів, тобто збільшили як внутрішній попит, так й пропозицію. Таким чином, це дозволить здійснити не пусту емісію, а підкріплену товарами. Однак це є лише надто спрощеною схемою, насправді, ситуація є набагато складнішою. Адаже збільшення попиту та пропозиції відбувається не рівномірно; а також на національну еко-

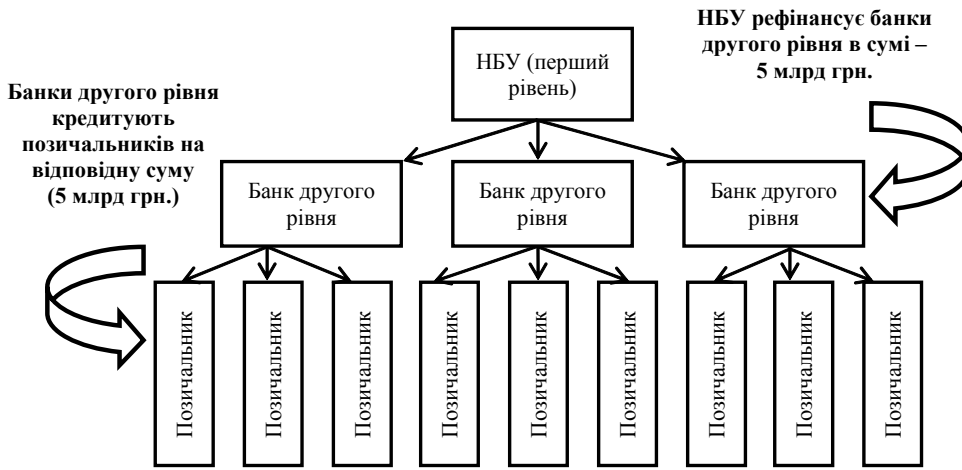

Рис. 1. Схема рефінансування №1

портфелю кредитів, наданих суб'єктам аграрного сектору. Різниця між сумою рефінансування наданого Національним банком та сумою, на яку було збільшено кредитний портфель, можна встановити вищу за ринкову відсоткову ставку. Для комерційних банків встановлюється верхня межа відсоткової ставки, за якою можуть видаватися кредити за рахунок цих коштів (по своїй суті — це обмеження прибутковості банків за цими операціями).

Другий варіант (рис. 2) — спочатку банки кредитують, потім отримують рефінансування:

1. Кредитування позичальників банками другого рівня/Формування бази заявок для подальшого отримання ресурсів від НБУ для їх кредитування.

2. Подання на щомісячній основі (наприклад, на 1 число кожного місяця) інформації щодо кількості та обсягів фінансування клієнтів, які підпадають під дію цільового рефінансування НБУ.

3. Прийняття рішення НБУ про цільове довгострокове рефінансування.

4. Для контролю щоквартальна перевірка інформації щодо наданих кредитів шляхом отримання й перевірки НБУ кредитних справ клієнтів (50% найбільших кредитів).

5. Якщо існують порушення — накладаються штрафні санкції.

Важливим є етапність надання — або спочатку банки другого рівня надають кредити, а потім вже отримують рефінансування, або навпаки — спочатку рефінансування, а потім вже кредити позичальникам. І перший й другий варіанти мають свої переваги та недоліки.

Ця схема передбачає прийняття рішення щодо кредитування безпосередньо на рівні комерційних банків. Держава, в особі НБУ, лише виступає джерелом коштів. Очевидно, що комерційні банки будуть обирати найменш ризикові напрями та найбільш прибуткові, перспективні. Оскільки від прийняття цих рішень напряму залежить стабільність банку. Варто зауважити, що цей механізм є емсійним. Обсяг емісії має бути жорстко обмежений для уникнення розкручування інфляції. Невеликі, співвідносно з розміром банківської та економічної систем, розміри рефінансування не призведуть до інфляції, а, навпаки, сприятимуть економічному росту. На нашу думку, пілотне рефінансування НБУ має бути в межах 500 млн грн. — 1,5 млрд грн. за 1-й рік для можливості здійснення оцінки його імплементації й відповіді на питання чи доцільно його використовувати й надалі. Хоча, як було продемонстровано раніше, й сума в 5—7 млрд грн. є безпечною.

Важливим питанням є вартість рефінансування НБУ банків другого рівня. Пропонуємо таку плату встановити на рівні 0% для банків й встановити максимальний рівень відсоткової ставки для кінцевих позичальників на рівні 5%. Для центрального банку мета діяльності не отримання прибутку, саме тому надання кредитів з такими умовами є можливими й, на нашу думку, сприятливо відобразиться на економіці держави. Це дає можливість значно здешевити

номіку впливають зовнішні фактори (особливо наша економіка є уразливою, оскільки значно залежить від експорту та імпорту).

Звичайно, що надання таких коштів Центральним банком є досить ризиковим. Однак, на нашу думку, рефінансування НБУ комерційних банків з наступним кредитуванням аграріїв в розмірі 10 млрд грн. є досить реальним. Тобто це може дозволити профінансувати інвестиційні проекти сільського господарства в розмірі 10 млрд грн. Для перевірки ефективності запропонованої схеми необхідним є проведення пілотного проекту. У разі успішності випробовування даного механізму та його аналізу, пошуку можливостей його удосконалити дану цифру можна буде збільшити ще.

Для збільшення суми необхідним є збільшення капіталізації банківської системи, що можливо трьома шляхами: перший — збільшення капіталізації діючих банків; збільшення кількості нових банків, тобто відкриття нових банків; одночасна дія й першого й другого варіантів — одночасне збільшення капіталізації існуючих банків та відкриття нових. Для практики реальним є третій варіант, оскільки в чистому вигляді перший та другий варіанти є малоімовірними. Вони є лише спрощенням для теоретичного узагальнення можливих напрямів.

Відповідно до запропонованої схеми (рис. 1), НБУ кредитує банки другого рівня з певною умовою — ці банки мають збільшити портфель кредитів, виданих суб'єктам аграрного сектору на відповідну суму рефінансування.

Спосіб контролю — достатньо на визначену дату (наприклад, через 6 місяців після надання коштів; чому 6 — 1 мало, 1 рік — багато) отримати звіт від банку про надані за певний період часу кредиту, тобто збільшення

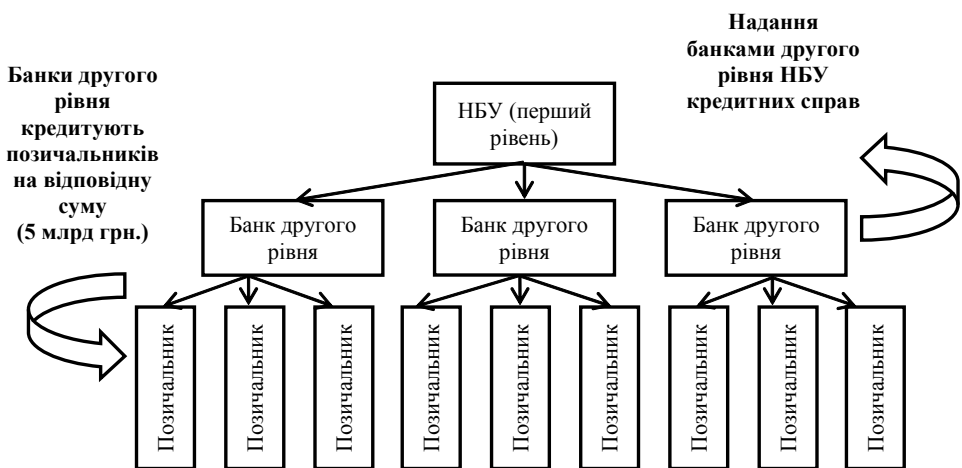

Рис. 2. Схема рефінансування №2

банківські кредити економічним суб'єктам.

Щоб досягти максимального ефекту цей механізм повинен застосовуватися разом з іншими заходами. Так, наприклад, доцільно додати вимогу, що пільговий кредит можуть отримати лише ті суб'єкти, які планують профінансувати інноваційні проекти з високою часткою українських компонентів, розробок. Це дозволить отримати комплексний ефект для економіки загалом від доповнення даного механізму відповідними вимогами. У свою чергу це зачіпає інші сектори економіки, в тому числі машинобудівний, ІТ дозволяє підвищити економічну безпеку країни.

Пропонується щоб обсяг можливого рефінансування визначався при розробці грошово-кредитної політики Національним банком на рік з урахуванням нормативу Н2 загалом по банківській системі.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Запропоновано механізм кредитування інноваційної діяльності суб'єктів аграрного сектору шляхом цільового довгострокового рефінансування НБУ банків другого рівня.

Щоб механізм запрацював необхідно внести зміни до Закону України "Про Національний банк України". А саме, внести зміни до статті 42 Закону України "Про Національний банк України" — доповнити перелік інструментів, що може НБУ використовувати для рефінансування банків другого рівня. Наприклад, надання цільового довгострокового рефінансування на термін більше 1 року (питання, на який термін, є відкритим та потребує додаткового дослідження). Наприклад, таким формулюванням: "надає цільові кредити банкам другого рівня з метою рефінансування їх кредитного портфелю".

Перспективи подальших досліджень полягають в:
 — у подальшому обгрунтуванні механізму;
 — визначенні критичної суми коштів, що може бути емітована (та сума, яка б не спричинила ріст інфляції);
 — пропонуванні альтернативних методів контролю за використанням коштів;
 — економічному аналізі цього механізму та визначенні його впливу як на банківську, так й економічну систему загалом.

— проведення дослідження можливого ефекту від одночасної імплементації цільового довгострокового рефінансування центральним банком та збільшення державних видатків у період стагнації (ідея Дж. М. Кейнса).

Література:

1. Дем'яненко М.Я. Проблеми фінансової підтримки малих і середніх підприємств на селі / М.Я. Дем'яненко. — К.: ННЦ ІАЕ, 2004. — 240 с.
2. Пантелеймоненко А.О. Аналітичний огляд системи кооперативних банків Австрії у контексті світової фінансової кризи / А.О. Пантелеймоненко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. — 2010. — № 2. — С. 146.
3. Непочатенко О.О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств / О.О. Непочатенко. — Умань, 2007. — 456 с.
4. Бечко Т.П. Удосконалення механізму кредитування сільськогосподарських товаровиробників / Т.П. Бечко // Вісник Уманського державного аграрного університету. — Умань, 2006 (1—2) — С. 69 — 75.
5. Дем'яненко М.Я. Механізми банківського кредитування в аграрній сфері / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. — 2014. — № 3. — С. 135.

Таблиця 2. Порівняння схем №1 та №2 рефінансування

	Спочатку банки отримують рефінансування — потім здійснюють кредитування	Банки спочатку кредитують, потім подають заявку на отримання рефінансування (під низький відсоток, або навіть безвідсотковий)
Оцінка проекту	Важко проконтролювати	Експерти НБУ мають можливість оцінити проект після того як буде виданий кредит
Для кінцевих позичальників	Не має значення, яка схема. Вона важлива перш за все для банків	
Для держави (в особі НБУ)	Важче проконтролювати куди пішли кошти	Більш привабливий варіант, оскільки приймається рішення після видачі кредиту.
Для банку	більш вигідна схема	менш вигідна

6. Криза банківської системи: причини і шляхи виходу // Матеріали науково-практичної конференції. — Київ: УБС НБУ, 2015. — С. 143.

7. Постанова НБУ "Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні" [Електронний ресурс] // НБУ. — 2001. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/page>

8. Значення економічних нормативів по системі банків України за 2017 рік [Електронний ресурс] // НБУ. — 2017. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34661578>

9. Огляд депозитних корпорацій за 2017 рік [Електронний ресурс] // НБУ. — 2017. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=44440>

10. Показники банківської системи [Електронний ресурс] // НБУ. — 2017. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661-442&cat_id=34798593

References:

1. Dem'ianenko, M. Ya. (2004), Problemy finansovoi pidtrymky malykh i serednikh pidpriemstv na seli [Financial support of small and medium enterprises in the rural], NN Ts IAE, Kyiv, Ukraine.
2. Pantelejmonenko, A. O. (2010), "Analytical review of the cooperative banking system in Austria in the context of world financial crises", Visnyk Poltav'skoi derzhavnoi ahrarnoi akademii, vol. 2, pp. 146.
3. Nepochatenko, O. O., (2007), Orhanizatsijno-ekonomichni mekhanizmy kredyтування ahrarnykh pidpriemstv [Organization-economic mechanisms of crediting of the agriculture enterprises], Uman, pp. 456.
4. Bечko, T. P. (2006), "Development of the mechanism of the crediting of the agriculture producers", Visnyk Umans'koho derzhavnoho ahrarnoho universytetu, vol. 1-2, pp. 69—75.
5. Dem'ianenko, M. Ya. (2014), "Mechanisms of banking crediting in the agriculture sphere", Ekonomika APK, vol. 3, pp. 135.
6. Barida, N.P. (2015), "Monetary preconditions of financial-economic and banking crises overcome", Kryza bankiv'skoi systemy: prychny i shliakhy vykhodu [Banking system crises: reasons and ways to out], Kyiv, Ukraine, 10 June 2015.
7. The National Bank of Ukraine (2001), "Resolution of the National Bank of Ukraine "On approval of the instruction on order of banks functions regulation in Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01/page> (Accessed 12 May 2017).
8. The site of the National Bank of Ukraine (2017), "The value of the economic norms on the Ukrainian banking system in 2017", available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34661578> (Accessed 12 May 2017).
9. The site of the National Bank of Ukraine (2017), "Review of the deposit organizations in 2017", available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=44440> (Accessed 12 May 2017).
10. The site of the National Bank of Ukraine (2017), "Banking system indicators", available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661-442&cat_id=34798593 (Accessed 12 May 2017).

Стаття надійшла до редакції 10.08.2017 р.